

SCHEEPSRESTEN IN DE ZWAAKSE WEEL?

“Zoals Loch Ness zijn monster heeft, zo heeft Zuid-Beveland in de Zwaakse Weel zijn scheepswrak...”

Peter Brands
John van Nieuwenhuizen
JP Groot
Rob Konings

2020

Voorwoord

Iets meer dan een jaar geleden verscheen in de 100^e editie van Zuidwesterheem - een informatiebulletin voor vrijwilligers in de archeologie in de regio Zeeland - een artikel over “Scheepsresten in de Zwaakse Weel” (Chamuleau, 2019)¹. Het betreffende artikel kon gelezen worden als een oproep aan de LWAOW om daar maritiem archeologisch onderzoek uit te voeren.

Om die oproep te verifiëren heeft Rob telefonisch contact opgenomen met de schrijver van het betreffende artikel, Bas Chamuleau. Later ook met Dicky de Koning om aan te geven dat hij - als lid van AWN Zeeland en LWAOW - graag bereid was gehoor te geven aan die oproep met een nog nader samen te stellen duikteam. En eerlijk gezegd hoopten ze stiekem op zo’n reactie².

Toen bijna gelijktijdig de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) vrijwilligers uitnodigde om het regionale maritieme verleden van Nederland boven water te halen (13 Provinciën-project³) waren de plannen snel gesmeed. De uitvoering liet alleen even op zich wachten⁴...

De resultaten van het door ons uitgevoerde maritiem archeologisch onderzoek zijn te lezen in dit rapport. Dit onderzoek heeft echter veel meer gebracht dan dat alleen. Naast de versterking van de samenwerking tussen AWN-Zeeland en de LWAOW heeft dit project bijgedragen aan de opstart van een nieuw team van vrijwillige onderwaterarcheologen in de regio Brabant/Zeeland. Met een “basisset onderwaterarcheologie” en met de tot nu toe opgedane ervaringen is dit team voldoende toegerust om in de toekomst verder bij te dragen aan maritiem archeologisch onderzoek (door vrijwilligers). Veel dank gaat dan ook uit naar de RCE voor hun stimulans daarvoor. Daarnaast gaat veel dank uit aan Natuurmonumenten – en in het bijzonder René Wink en Tijmen den Ottelander – voor hun flexibele houding en proactieve meedenken om dit onderzoek op “hun terrein” mogelijk te maken. Last but not least gaat onze hartelijke dank uit naar eenieder die we op onze zoektocht zijn tegengekomen en die met veel enthousiasme hun kennis en inzichten met ons hebben gedeeld, waaronder: Arent Vos, Frank de Klerk, Erik van der Doe, Andre Bauwens, Arthur Scheijde en Remko Ben Barkema.

JP, John, Peter en Rob⁵.

¹ Een digitale versie van dit artikel is te raadplegen via http://www.awnzeeland.nl/pages_content/page_116.htm#ZwaakseWeel. Laatst geraadpleegd op 24 december 2020.

² Email van Dicky de Koning aan Rob Konings van 28 december 2019.

³ <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2019/12/19/financiele-bijdrage-voor-maritiem-onderzoek-door-vrijwilligers-en-studenten>. Laatst geraadpleegd op 24 december 2020.

⁴ Door de bij eenieder bekende coronamaatregelen.

⁵ JP Groot, cavemanjan@yahoo.com; John van Nieuwenhuizen, delphinus@hetnet.nl; Peter Brands, peter.brands@catharinaziekenhuis.nl; Rob Konings, robkonings_20@hotmail.com.

Inhoud

Bureau onderzoek	3
Inleiding	3
De Zwaakse Weel	3
Positionering Zwaakse Weel	5
Scheepvaart op de Zwake?	6
Meldingen en verhalen over (vergane) schepen?	7
Maritiem archeologisch onderzoek door AAO (ROB)	8
Op de juiste plek?	9
Maritiem archeologische verwachting op basis van het bureauonderzoek	9
Inventariserend veldonderzoek	10
Opwaterfase	10
Uitzetten onderzoeksgebied	10
Uitvoering opwaterfase	10
Resultaten opwaterfase	12
Conclusies en aanbevelingen	13
Conclusies	13
Aanbevelingen	13
Bibliografie	15

Bureau onderzoek

Inleiding

De 100e editie van Zuidwesterheem - een informatiebulletin voor vrijwilligers in de archeologie in de regio Zeeland – bevat een artikel over “Scheepsresten in de Zwaakse Weel” (Chamuleau, 2019). Dit artikel maakt melding van baggerwerkzaamheden in 1992-1993, waarbij de snijkopzuiger (cutterzuiger) op harde elementen stuitte, die door duikers zijn onderzocht. Door de schrijver – Bas Chamuleau – wordt ervan uit gegaan dat de indertijd door de duikers waargenomen staanders op regelmatige afstand een scheepswrak kan zijn. Hij roept dan ook op tot nader aanvullend archeologisch onderwaternonderzoek naar de resten van het scheepswrak om uitsluitsel te geven over de afkomst ervan (Chamuleau, 2019).

Zoals gebruikelijk bij een vermoeden van archeologie onderwater is er voor dit aanvullende maritiem archeologisch onderzoek een plan van aanpak (zie bijlage 1) opgesteld en voorgelegd ter goedkeuring voor uitvoering aan het “bevoegd gezag”: In dit geval Natuurmonumenten (eigenaar/beheerder Zwaakse Weel) en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) (in verband met onderwaterarcheologie). Hierbij zijn de volgende vragen benoemd voor het bureauonderzoek:

1. Hoe verhoudt de positionering van de huidige Zwaakse Weel zich tot de (druk bevaren) Zwake uit het verleden?
2. Zijn er meldingen/ verhalen te achterhalen (in de literatuur) over schepen die in het betreffende gebied zijn vergaan?

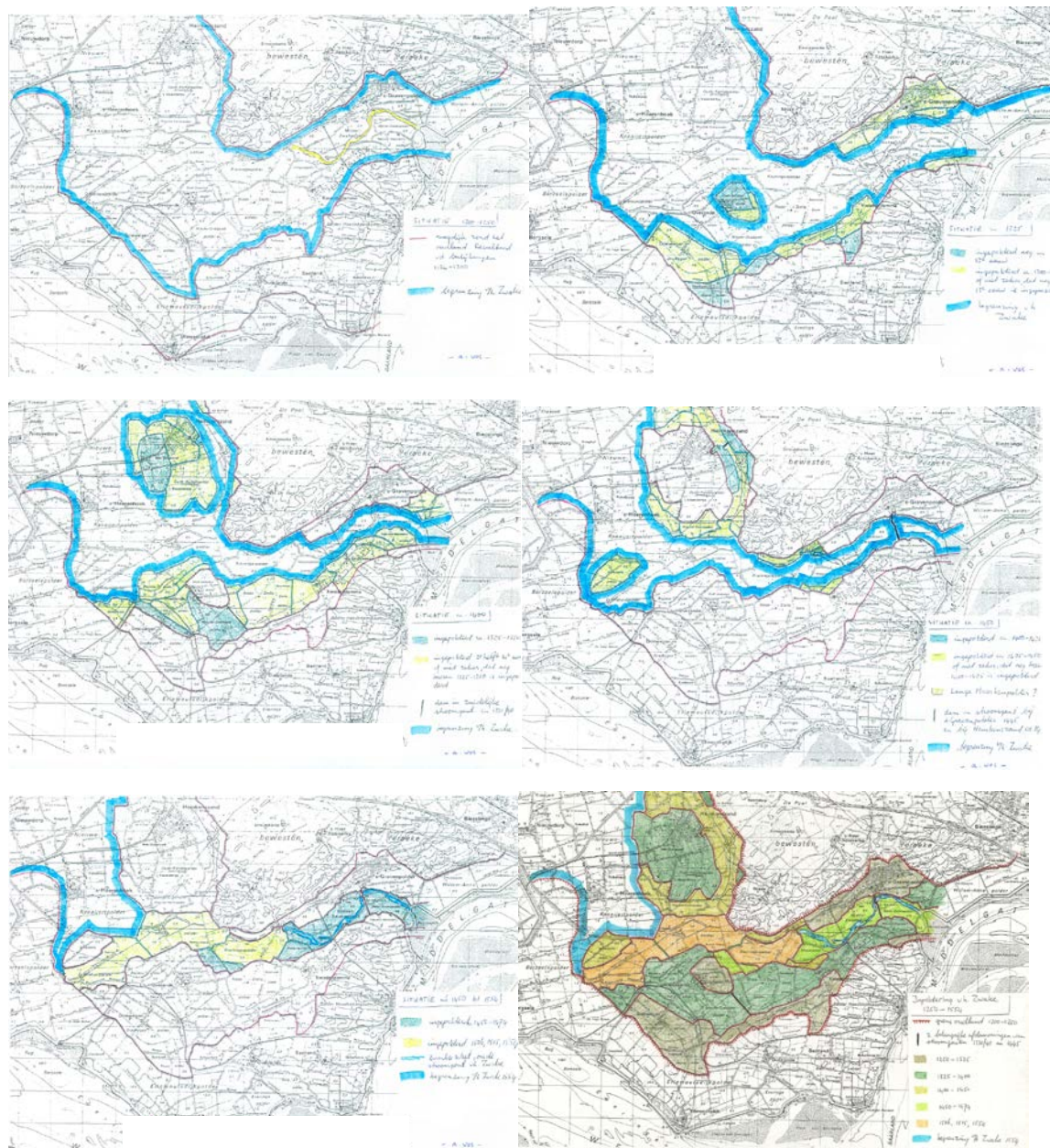
Bij deze laatste vraag zal ook onderzoek worden gedaan naar de (globale) locatie en mogelijke eerdere vondstbeschrijvingen van de baggerwerkzaamheden uit 1992-1993, evenals naar de door Bas Chamuleau (Chamuleau, 2019) genoemde beschrijving van een door Van IJsseldijk (Van IJsseldijk, 1975) vermelde vergeefse bergingspoging van een mogelijk wrak in de jaren twintig van de vorige eeuw met de inzet van 6 paarden.

De Zwaakse Weel

Volgens velen is de dissertatie van C. Dekker over (de historische geografie van) middeleeuws Zuid-Beveland (Dekker, 1982 (2e druk)) onmisbaar voor de geschiedenis van de Zwake / Zwaakse Weel. Ook voor dit rapport wordt dan ook dankbaar gebruik gemaakt van Dekker’s werk, waarbij we ons daarbij zoveel mogelijk beperken tot de kern voor ons onderzoek.

De huidige restgeul van de Zwake – die nu de Zwaakse Weel wordt genoemd – ligt in de Middelzwakepolder. Deze polder sluit in het zuiden aan op de Slabbekoornpolder uit ca. 1320 en de Vlieguutpolder, die in ca. 1460 is bedijkt. Aan de noordkant sluit de Middelzwakepolder aan op de ’s-Gravenpolder, die omstreeks 1316 is aangelegd en op de Rondepolder, die vóór 1445 is bedijkt. De Middelzwakepolder is ontstaan door het aanleggen van twee afdammingen in de restgeul van de Zwake. De eerste afdamming was de Lenshoekdijk die Zuid-Beveland verbond met het eiland Borsele-Baarland, ten zuiden van ’s-Gravenpolder. Een tweede afdamming van de restgeul van de Zwake vond plaats tussen de Rondepolder en de Vlieguutpolder, die in 1474 is aangelegd (Dekker, 1982 (2e druk)). Vanaf de veertiende eeuw is het met de betekenis van de Zwake als doorgaand

vaarwater dan ook gedaan⁶. Eventuele scheepsresten in dit deel van de Zwaakse Weel zullen dan ook zeer vermoedelijk van voor 1445 dateren.

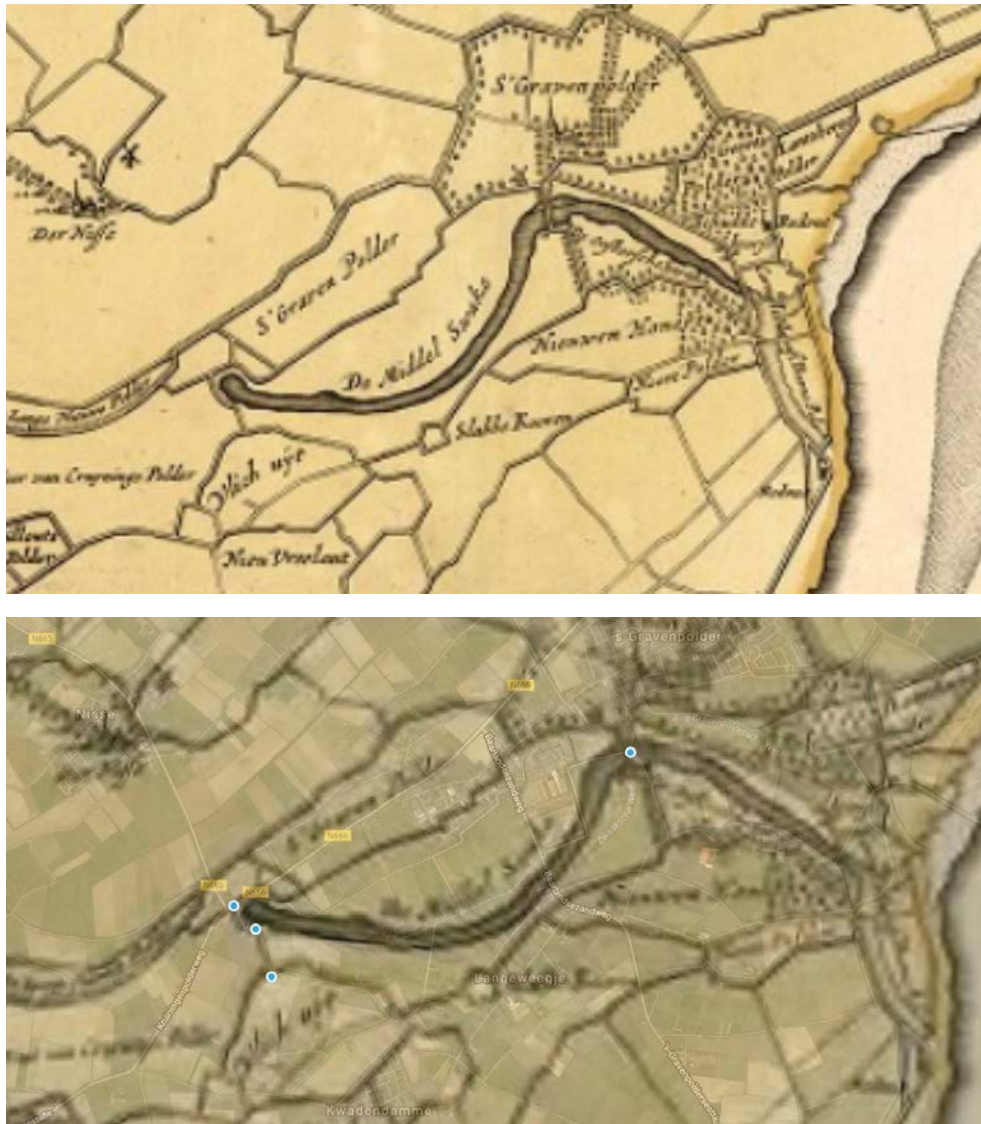
Figuur 1: Inpolyderingsituaties van de Zwake⁷ (circa 1200-1250 (linksboven); circa 1325 (rechtsboven); circa 1400 (midden links); circa 1450 (midden rechts); na 1450 tot 1554 (linksonder); periode 1250-1554 (rechtsonder)). (Bron: A.D. Vos).

⁶ Chamuleau (Chamuleau, 2019) gaat er daarbij vanuit dat in het jaar 837 – wanneer Walcheren en Beveland apart als eilanden worden genoemd - het (stroomgebied van) de Zwake (als water tussen Zuid-Beveland en Walcheren) er al lag en niet, zoals lange tijd werd aangenomen, dat de Zwake is ontstaan tijdens de stormvloed van 1014 en 1134.

⁷ Door Arent Vos is in de jaren '90 (van de 20^e eeuw) – gebaseerd op (Dekker, 1982 (2e druk)) – een overzicht gemaakt van de inpolderingen van de Zwake.

Positionering Zwaakse Weel

De Zwaakse Weel ligt – als enige overblijfsel van de zeearm de Zwake – vandaag de dag als een langgerekte kreek in een prachtig natuurgebied van Natuurmonumenten. De oudste (online) topografische kaart die we van (delen van) de Zwake hebben kunnen terugvinden betreft een kaart uit de periode 1649-1702 (figuur 2, boven). Met behulp van de georeferencer van de Universiteit Utrecht⁸ hebben we deze kaart als overlay geprojecteerd op Google Maps (figuur 2, onder). Hetzelfde hebben we gedaan met een topografische kaart van de Zwake uit 1747 (figuur 3). Hieruit blijkt dat met name de afdamming uit 1445 (de huidige Zwaaksedijk) zeer kenmerkend is voor de positionering van de voormalige Zwake en dat deze positionering van de Zwake overeenkomt met de huidige Zwaakse Weel.

Figuur 2: Uitsnede Zelandiae Comitatus Novissima Tabvla (ZCNT) (1649-1702) (boven) en ZCNT als overlay in Google Maps (onder)

⁸ <http://uu.georeferencer.com/compare#>

Figuur 4: Heude(schip), zoals afgebeeld door Porcellis (1627, links), Vroom (midden) en Peters (rechts)¹²:

Meldingen en verhalen over (vergane) schepen?

Tijdens het bureauonderzoek zijn er verschillende zoekmachines geraadpleegd om meldingen en verhalen over (vergane) schepen op de Zwake te achterhalen. Hierbij zijn we niet alleen op zoek gegaan naar “scheepstijdingen”, maar ook naar volksverhalen. Naast de zoekmachine Google hebben we daarbij gebruik gemaakt van o.a. de volgende databases: www.krantenbankzeeland.nl, www.tijdschriftenbankzeeland.nl, www.erfgoedzeeland.nl en www.verhalenbank.nl. Helaas zijn er door ons nagenoeg geen concrete en directe meldingen en verhalen achterhaald over (vergane) schepen op de Zwake. Wel zijn de volgende – indirecte – verwijzingen aangetroffen:

1. “Scheepstijdingen”

- a. “Volgens Van IJsseldijk¹³ zouden in de jaren twintig van de vorige eeuw met de inzet van 6 paarden vergeefse pogingen zijn ondernomen om een mogelijk wrak te bergen.” (Chamuleau, 2019).
- b. “In de jaren zeventig [van de vorige eeuw] werd reeds gedoken op een wrak- of wrakrestant dat daar [in de Zwake] lag en volgens overlevering een oud middeleeuws vaartuig moet zijn. Anderen menen dat het ook weleens een palingschuitje kan zijn wat daar misschien wel kort geleden zonk.” (D. Roos, 1993)¹⁴.
- c. In het jaarverslag van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek van 1978¹⁵ staat vermeld: “De heer W. Remijn te Ovezande (Zuid-Beveland) maakte ons er op attent dat er op de bodem van de oude zeearm De Zwake overblijfselen liggen van een groot schip dat reeds in de 17e eeuw werd vermeld. De plaats is vrij nauwkeurig bekend, maar niet de omvang en de exacte ouderdom van het schip. De overblijfselen liggen verborgen onder een zeer dikke modderlaag. In 1979 zal met

¹² Laatst geraadpleegd op 27 december 2020 via <https://www.debinnenvaart.nl/binnenvaarttaal/index.php?woord=hem>, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Heude> en <https://www.encyclo.nl/begrip/Heude>. NB de betrouwbaarheid van sommige afbeeldingen van schepen laat soms te wensen over. Voor zover bekend zijn er geen afbeeldingen of duidelijke beschrijvingen van de heude voorhanden. Het wordt het eerst genoemd in 1494. De weinige gegevens wijzen erop dat het een klein binnenvaartschip was van eenvoudige maar stevige bouw (grootte tussen de 25 en 30 ton). Het was getuigd met een sprietzeil. Door de meesten wordt de heude gezien als een voorloper van de Tjalk.

¹³ Van IJsseldijk, W.E.P. (1975) *Oude Boerderijen in Zeeland*.

¹⁴ D. Roos (1993) *Het wrak in de Zwaakse Weel*. Berichtgeving door Stichting Behoud Onderwaterschatten Zeeland (ingekomen bij Vereniging Natuurmonumenten op 1 september 1993), zoals opgenomen door Arent Vos in zijn (persoonlijke) ZWAAKSE WEEL_ onderzoeksgeschiedenis 1a.

¹⁵ Laatst geraadpleegd op 27 december 2020 via <https://collectie.huisvanhilde.nl/pdf/jROB1978.pdf>

speciale meetapparatuur gepoogd worden iets meer over het vaartuig te weten te komen.”

- d. “Door de Stichting [BOZ]¹⁶ is (...) een klein gedeelte van het wrak, niet meer dan een stukje hout van ongeveer 15 cm x 2 cm, verwijderd en aan "De Vereniging van Natuurmonumenten" overhandigd met het verzoek dit op ouderdom te onderzoeken.” (D. Roos, 1993)¹⁷.

2. “Volkverhalen”

- a. “...legende over het goudschip dat op de bodem van de Zwaakse Weel zou liggen(...). Volgens het verhaal verging hier een schip met een rijke lading goud en zilver.” (Chamuleau, 2019).
- b. “Het verhaal gaat (Van IJsseldijk, p. 185)¹⁸ dat er een ‘kwade geest’ in de Zwaakse Weel zou huizen.” (Chamuleau, 2019).
- c. “Aan de Weel werd een zekere legendarische betekenis toegekend, het werd als een heilig water beschouwd.” (Chamuleau, 2019).
- d. “Zwemmers beweerden dat zij houtresten van een schip op de bodem hadden aangetroffen.” (Chamuleau, 2019).

Voorgaande indirecte verwijzingen geven echter geen zekerheid over te verwachten scheepsresten in de Zwaakse Weel. Ook heeft navraag op basis van deze verwijzingen – zoals bijvoorbeeld bij de STIBOZ – geen aanvullende informatie opgeleverd.

Maritiem archeologisch onderzoek door AAO (ROB)

Het enige en meest concrete verhaal (rapportage!) over mogelijke vergane schepen op de Zwake dat tijdens het bureauonderzoek door ons kan worden achterhaald komt van Arent Vos, van de toenmalige Afdeling Archeologie Onderwater (AAO) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB).

Uit een uitgebreide email van 20 april 2020 – en de daaraan bijgevoegde onderzoeksgeschiedenis – blijkt dat op woensdag 29 september 1993 door Arent Vos ter plekke¹⁹ is gedoken: *“Het was een bijzondere ervaring, want om bij de voelbare resten te komen moest ik me echt diep de blubberige bodem intrekken. Ik lag zo diep in een dikke slurrie, dat ik letterlijk allerlei takjes boven me op de ‘bodem’ voelde en m’n ademautomaat ging afblazen alsof de purgeerknop werd ingedrukt. Zo heb ik twee duiken gemaakt tot ongeveer 4m diepte op m’n dieptemeter (maar waarschijnlijk gaf die door de grotere soortelijke massa van dikke blubber dan water een iets te grote diepte aan?). Gezien heb ik niets, maar gevoeld des te beter. Er waren echt wel houtstructuren te volgen, maar het waren in ieder*

¹⁶ Stichting Behoud Onderwaterschatten Zeeland (STIBOZ).

¹⁷ D. Roos (1993) *Het wrak in de Zwaakse Weel*. Berichtgeving door Stichting Behoud Onderwaterschatten Zeeland (ingekomen bij Vereniging Natuurmonumenten op 1 september 1993), zoals opgenomen door Arent Vos in zijn (persoonlijke) ZWAAKSE WEEL_onderzoeksgeschiedenis 1a.

¹⁸ Van IJsseldijk, W.E.P. (1975) *Oude Boerderijen in Zeeland*.

¹⁹ De betreffende houtresten bevinden zich aan het westeinde van het Weel in de positie X=49.290 mtr / Y=385.000 mtr (RDM-coördinaten). In feite gaat het om twee locaties, op ca. 13 m. van elkaar verwijderd. Tussen de beide locaties werd een as uitgezet. Deze loopt ruwweg O-W. Langs de as en in drie raaien haaks daarop werden sonderingen uitgevoerd tot 2,20 m onder het bodemoppervlak. Hieruit is duidelijk gebleken dat het hout aan het bodemoppervlak geen doorlopende constructie vormt, terwijl geen van beide locaties valt te identificeren als scheepsrestant (brief van 10 november 1993 (Kenmerk: AAO/U/2054) van AAO (ROB) aan Natuurmonumenten met betrekking tot: Archeologie Zwaakse Weel, zoals opgenomen door Arent Vos in zijn (persoonlijke) ZWAAKSE WEEL_onderzoeksgeschiedenis 1a)

geval op de ons aangewezen locatie met zekerheid GEEN scheepsresten. Het voelde als rijen paaltjes en ik interpreteerde het als restanten van oude oeverbeschoeiingen o.i.d. en die waren best te volgen (...) De paaltjes waren op delen overwoekerd met relatief grote structuren van een steenachtig materiaal, waarvan ik een monster heb meegenomen (...) Nader onderzoek wees uit dat het Electra crustulenta was, een of ander kolonievormend organisme dat inderdaad steenachtige structuren kon vormen, als een soort riffen.”

Op de juiste plek?

De door Arent Vos genoemde en bedoken locatie (RDM-coördinaten X=49.290 mtr / Y=385. 000) is niet gelijk aan de in ARCHIS opgenomen locatie (zie figuur 4). Mogelijk dat de plaats van de overblijfselen toch minder nauwkeurig bekend is dan gedacht. Met deze verschillende coördinaten zal dan ook rekening moeten worden gehouden tijdens het inventariserend veldonderzoek.

Archis2 Waarnemingsnr:	21979
Archis2 Vondstmeldingsnr:	-
Gemeente:	Borsele
Plaats:	Kwadendamme
Toponiem:	Zwake / Zwaakse Weel
NCN:	9944
Eigen kenmerk:	-
X coördinaat:	49500
Y coördinaat:	385000
Toelichting:	Melding van de heer W. Remijn dat er op de bodem van de oude zeearm De Zwake overblijfselen liggen van een groot schip dat reeds in de 17e eeuw werd vermeld. De plaats is vrij nauwkeurig bekend, maar niet de omvang en exacte ouderdom van het schip. De overblijfselen liggen verborgen onder een zeer dikke modderlaag.

Figuur 5: ARCHIS-waarneming Zwake / Zwaakse Weel

Maritiem archeologische verwachting op basis van het bureauonderzoek

Op basis van de door ons gevonden bronnen is de verwachting dat eventuele tijdens het inventariserend veldonderzoek aan te treffen houtstructuren zeer waarschijnlijk geen scheepsresten betreffen.

Het daadwerkelijke onderzoeksgebied betreft niet één puntlocatie, maar meerdere, waardoor een onderzoeksgebied zal (moeten) worden uitgezet. Voor dit onderzoeksgebied is eerst nader opwateronderzoek nodig. Leidende vragen daarbij zijn:

- Zijn de in '92-'93 waargenomen “staanders” (of restanten daarvan) nog in situ terug te vinden?
- Duidt de vorm, constructie en positionering van deze “staanders” op een bepaalde onderlinge samenhang of mogelijke archeologische restanten?
- Zijn er rondom de “staanders” andere objecten waar te nemen?

Inventariserend veldonderzoek

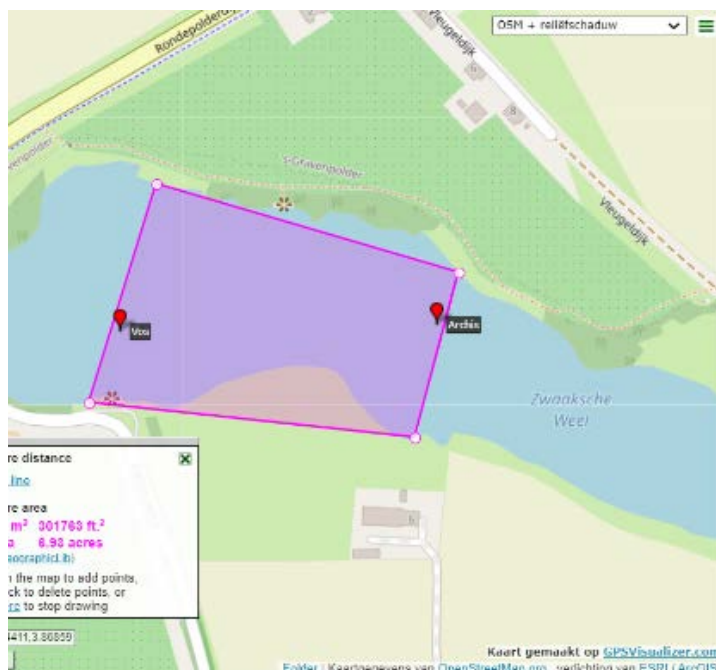
Het hiervoor beschreven bureauonderzoek leidt ertoe dat het daadwerkelijke onderzoeksgebied niet één puntlocatie betreft, maar meerdere, waardoor een onderzoeksgebied zal (moeten) worden uitgezet. Voor dit onderzoeksgebied is opwater onderzoek nodig. Leidende vragen daarbij zijn:

- Zijn de in '92-'93 waargenomen “staanders” (of restanten daarvan) nog in situ terug te vinden?
- Duidt de vorm, constructie en positionering van deze “staanders” op een bepaalde onderlinge samenhang of mogelijke archeologische restanten?
- Zijn er rondom de “staanders” andere objecten waar te nemen?

Opwaterfase

Uitzetten onderzoeksgebied

Het in 1993 door Arent Vos (toenmalig AAO (ROB)) uitgevoerde onderwateronderzoek blijkt te gaan om 2 plekken die ongeveer 13 meter uit elkaar liggen. Het in ARCHIS vermelde coördinaat ligt daar weer circa 200 meter vandaan. Op basis van deze verschillende coördinaten is er dan ook voor gekozen om een onderzoeksgebied van ongeveer 220x170m met sonar af te gaan zoeken (figuur 6). De maatvoering van dit onderzoeksgebied is ongeveer: Westzijde = 153m; Noordzijde = 209m; Oostzijde = 111m; Zuidzijde = 217m

Figuur 6: Onderzoeksgebied opwaterfase (gebaseerd op coördinaten Arent Vos en ARCHIS)

Uitvoering opwaterfase

Het onderzoeksgebied is vanaf de waterspiegel door middel van niet-bodempenetrerende oppervlaktekartering met side scan sonar (SSS) afgezocht op 23 november 2020. Gegeven de specifieke locatie van dit project – een natuurgebied – was initieel de gedachte gebruik te maken van een (opblaasbare) kano waaraan een sonar wordt bevestigd. Echter, tijdens testvaarten met de kano bleek dat hiermee geen goede sonarmeting kon worden verkregen in verband met de zigzag- en

rolbeweging van de kano door de peddelslag. Hierdoor is overgestapt op een elektrisch aangedreven boot (zie figuur 7).

Figuur 7: Elektrisch aangedreven boot voor de opwaterfase

Initieel zijn op de raaien gevaren in een noord-zuidrichting naar het oosten (zie figuur 8). In een tweede slag is gevaren in een oost-westrichting naar het noorden.

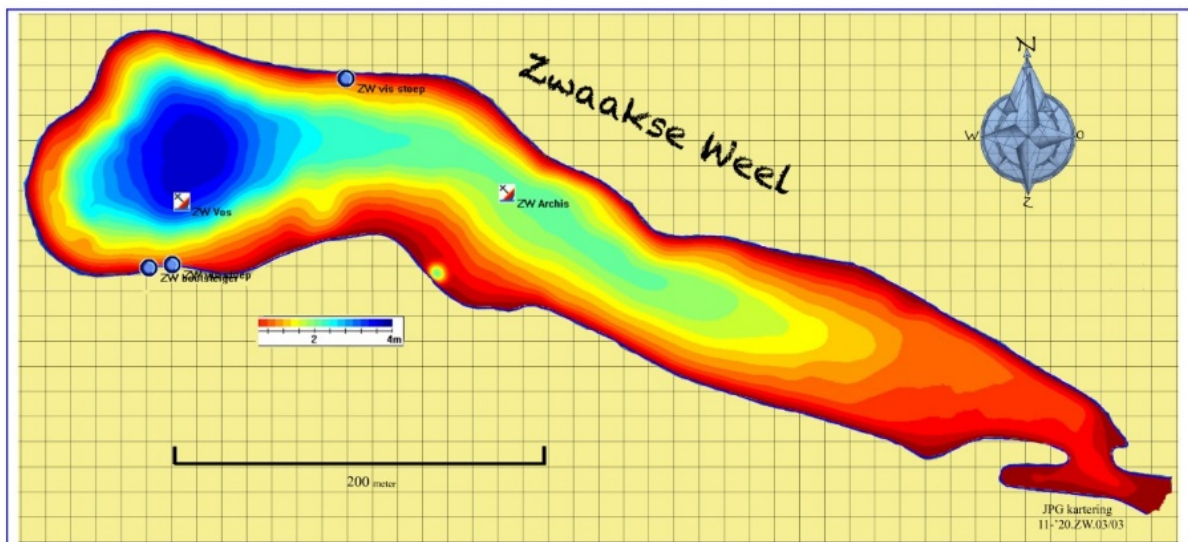

Figuur 8: Schermafbeelding side scan sonar gevaren raaien in noord-zuidrichting naar het oosten (eerste slag).

Er zijn met de sonar geen anomalieën gedetecteerd. Ook de in 1993 waargenomen “staanders” (of restanten daarvan) zijn niet gevonden/ gedetecteerd met de sonar, evenals eventuele andere objecten rondom deze “staanders”.

Resultaten opwaterfase

Er zijn geen anomalieën gedetecteerd. Ook de in 1993 waargenomen “staanders” (of restanten daarvan) zijn niet gevonden/ gedetecteerd met de sonar, evenals eventuele andere objecten rondom de locatie van deze “staanders”. Onderwateronderzoek lijkt dan ook niet opportuun.

cat: archeologische site / voormalig vaarwater De Zwake
Eigenaar: Natuur Monumenten (Goes)
loc: Gemeente Borsele, Zeeland
prod: cavemanjan@yahoo.com
ism: DIG archeologie

+ SONAR punt
eerdere waarnemingen (Archis & Vos)

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

De Zwaakse Weel - gelegen tussen de Zuid-Bevelandse dorpen 's Gravenpolder, Nisse en Kwadendamme – is duidelijk een overblijfsel van de voormalige zeearm de Zwake. De afdamming uit 1445 (de huidige Zwaaksedijk) is hierbij nog steeds zeer kenmerkend aanwezig.

Hoewel er veel indirecte “scheepstijdingen” en “verhalen” over de Zwake rondgaan zijn er concreet door ons alleen directe onderzoeksresultaten bekend van Arent Vos. Hij heeft in september 1993 ter plekke gedoken en daar houtstructuren aangetroffen. Dat waren met zekerheid geen scheepsresten en hij interpreteerde het als restanten van oude oeverbeschoeiingen of iets dergelijks. Deze waren op delen overwoekerd met relatief grote structuren van een steenachtig materiaal: *Electra crustulenta*, een kolonievormend organisme.

Het in 1993 door Arent Vos uitgevoerde onderwateronderzoek blijkt te gaan om 2 plekken die ongeveer 13 meter uit elkaar liggen. Het in ARCHIS vermelde coördinaat ligt daar weer circa 200 meter vandaan. Op basis van deze verschillende coördinaten is voor gekozen om een onderzoeksgebied van ongeveer 220x170m met sonar af te gaan zoeken op 23 november 2020. Er zijn daarbij met de sonar geen anomalieën gedetecteerd die duiden op (hout)structuren. Ook de in 1993 waargenomen “staanders” (of restanten daarvan) zijn niet gevonden/ gedetecteerd met de sonar, evenals eventuele andere objecten rondom deze “staanders”.

De eventuele herkomst, datering en onderlinge samenhang van deze mogelijke archeologische restanten kan dus niet (meer) worden bepaald.

Aanbevelingen

Blijkbaar komen bepaalde verhalen met intervallen op dezelfde manier weer eens terug. In de vorige eeuw onder meer in de '70 en '90 en nu 30 jaar later weer. Soms worden daarbij “ontdekkingen” gedaan - zoals door Arent Vos in 1993 – en soms...ach soms, moeten “mythes vooral mythe blijven.

☺. ”²⁰

Interessant daarbij kan zijn om bij toekomstig onderzoek eens na te gaan hoe verhalen worden overlevert en/of er vergelijkbare verhalen in de omgeving circuleren. Een uniek volksverhaal blijkt namelijk vaker voor te komen dan altijd is gedacht, aangezien de meeste verhalen circuleren, zonder zich iets aan te trekken van grenzen.²¹

In het verleden zijn er in Zeeland niet zo heel uitgebreid volksverhalen verzameld - in vergelijking met bijvoorbeeld Friesland – maar de meeste collecties met mondelinge optekeningen staan inmiddels in de Nederlandse Volksverhalenbank: www.verhalenbank.nl. Helaas kunnen daar geen verhalen over de Zwaak/Zwake worden gevonden.²²

Er is één grote Zeeuwse verzameling die nog niet aan de Volksverhalenbank is toegevoegd, maar ook daarin ontbreekt een verwijzing van Zwaak/Zwake. Motieven als: gezonken schip, kwade geest, heilig water komen wel vaker voor in Nederland en omstreken - en plaatsen kunnen dit soort gemakkelijk toe-eigenen. Het is een beetje de vraag hoe oud de verhalen rond de Zwaakse Weel zijn. Zulke

²⁰ Email Arent Vos, dd. 20 april 2020.

²¹ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Overlevering_\(verhaal\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Overlevering_(verhaal))

²² Email Theo Meder (Meertens Instituut), dd. 28 december 2020.

verhalen hoeven niet heel oud te zijn, en als ze tamelijk recent zijn, is het mogelijk dat de verhalen nog niet eerder opgetekend zijn.

Zo stuitte we tijdens ons bureauonderzoek we op een krantenartikel in de [PZC](#)²³ waarin de vondst van een rapport over een opgraving in de Mauritspolder van Jan van Hinte uit 1960 lijkt te worden gelinkt aan (vermoedelijke wrakresten in) de Zwake / Zwaakse Weel.

Het opgravingsrapport van Van Hinte (met foto's) bevindt zich in het archief van de voormalige gemeente IJzendijke (inv.nr. 2857) dat in het gemeentearchief Sluis (locatie Oostburg) berust. In 1995 is dit opgravingsrapport door Van der Doe (Van der Doe, 1995) verwerkt in een uitvoerig artikel in het Jaarboek van de Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen (nr. 23): "Een oud scheepswrak te IJzendijke. Jan van Hinte, Elmare en de Provinciale Zeeuwse Archeologische Commissie".

Op pagina 177 staat daarin vermeld: "Als de meest waarschijnlijke datum van vergaan kan ik u zeggen ongeveer 1400."

Het eind 1960 ontdekte scheepswrak ligt er nog steeds. Het door Jan van Hinte aan de vergetelheid ontrukte scheepswrak kan nog worden geborgen. En mocht blijken dat het inderdaad van rond 1400 dateert, dan is het daarmee tegelijk het oudste bekende schip in Zeeland (Van der Doe, 1995).

²³ Laatst geraadpleegd op 27 december 2020 via <https://www.krantenbankzeeland.nl/imageserver/download/3e65ea56-9bc2-fb4d-67ae-a0460f20d9b6.jpg>

Bibliografie

Chamuleau, B. (2019). Scheepsresten in de Zwaakse Weel. *Zuidwesterheem*.

Dekker, C. (1982 (2e druk)). *Zuid-Beveland. De historische geografie en de instellingen van een Zeeuws eiland in de middeleeuwen*. Krabbendijke.

Lases, W. (2008). *Stroomgebied van de Honte, een veranderend beeld*.

Roos, D. (1989). Een blik zeewaarts vanaf de Walcherse duinen en dijken - over loodsen, bebakening en betonning, banken en geulen . *Walacria*, pp. 107-124.

Van der Doe, F. (1995). Een oud scheepswrak te IJzendijke. Jan van Hinte, Elmare en de Provinciale Zeeuwse Archeologische Commissie. In G. Van Vooren, *Geleefde tijd. Liber amicorum* (pp. 175-190).

Van IJsseldijk, W. (1975). *Oude Boerderijen in Zeeland*. Goes.